

**ТЕРРОРИЗМ ВА ЭКСТРЕМИЗМГА ҚАРШИ КУРАШИШДА МАҲАЛЛА
ИНСТИТУТИ ВА ЖАМОАТЧИЛИК ТУЗИЛМАЛАРИНИНГ
ИШТИРОКИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ**

IV Akademiyasi 3-o 'quv kursi

305 -guruh kursanti, safdor

Xusanboyev Shoxislombek Dilshodbek o'g'li

Ilmiy rahbar: IV akademiyasi Tezkor-qidiruv faoliyati

kafedrasi o'qituvchisi, yu.f.b.f.d

(PhD) S.G'.Isomiddinov

Аннотация: Ушбу мақолада глобаллашув шароитида трансмиллий таҳдидлар, хусусан, терроризм ва диний экстремизмнинг олдини олишда фуқаролик жамиятининг ноёб модели бўлмиш маҳалла институти ва жамоатчилик тузилмаларининг роли таҳлил қилинган. Жамиятда мафкуравий иммунитетни шакллантириш, радикал ғоялар таъсирига тушиб қолган шахсларни ижтимоий реабилитация қилиш ҳамда ҳуқуқ-тартибот органлари билан маҳалла фаоллари ўртасидаги ҳамкорлик механизмларини рақамлаштириш масалалари илмий асослаб берилган. Тадқиқот якунида соҳанинг ташиқлий-ҳуқуқий базасини такомиллаштиришга қаратилган амалий таклифлар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: Маҳалла институти, терроризм, диний экстремизм, жамоатчилик назорати, мафкуравий иммунитет, радикализм, рақамли профилактика, ресоциализация.

Кириш

XXI асрга келиб, халқаро терроризм ва диний экстремизм глобал хавфсизлик тизимида таҳдид солувчи энг асосий деструктив кучлардан бирига айланди. Ахборот технологиялари ва ижтимоий тармоқларнинг жадал ривожланиши оқибатида радикал ҳаракатлар ва экстремистик ғояларнинг тарқалиш географияси ҳамда усуллари трансформацияланди. Бугунги кунда радикал оқимлар ўз тарғибот ишларида анъанавий методлардан воз кечиб, виртуал маконда («рақамли экстремизм») ёшлар онгини захарлашга фаол ҳаракат қилмоқда.

Ўзбекистон Республикасининг хавфсизлик стратегиясида мазкур глобал таҳдидларга қарши фақатгина куч ишлатиш усуллари билан эмас, балки энг аввало «жаҳолатга қарши маърифат» ғояси асосида тизимли курашиш устувор вазифа этиб белгиланган. Бу борада жамиятнинг энг кичик ва таъсирчан бўғини, фуқаролик жамиятининг ноёб миллий институти ҳисобланган маҳалла тизими

ҳамда унинг қошидаги жамоатчилик тузилмаларининг роли беқиёсдир. Чунки маҳалла ҳар бир фуқаронинг кундалик ҳаёти, оилавий муҳити ва ижтимоий кайфияти билан бевосита боғлиқ бўлган жонли тузилмадир.

Асосий қисм

1. Экстремизм профилактикасида маҳаллабай тизимнинг ишлаш алгоритми

Маҳалла даражасида терроризм ва экстремизмнинг барвақт олдини олиш фаолияти бевосита «еттилик тизими» (маҳалла раиси, ҳоким ёрдамчиси, ёшлар етакчиси, хотин-қизлар фаоли, профилактика инспектори, солиқ ва ижтимоий ходим) томонидан амалга оширилади. Ушбу тизим доирасида экстремистик ғоялар тарқалиши хавфи мавжуд бўлган заиф қатламлар (диний адабиётларга қизиқувчилар, хорижга узоқ муддатга кетган меҳнат мигрантларининг оилалари ва Интернет тармоғида шубҳали гуруҳларга аъзо бўлган ёшлар) билан манзилли ишлаш йўлга қўйилади.

Илмий хулоса: Радикаллашув жараёни бир кечада содир бўлмайди. У маълум босқичлардан иборат бўлиб, дастлаб шахснинг жамиятдан ажралиши, анъанавий қадриятларни инкор этиши ва хулқ-атворидаги кескин ўзгаришлар билан намоён бўлади. Маҳалла фаоллари маҳкумлар оилалари ва нотинч хонадонлар билан яқин мулоқотда бўлганликлари сабабли, ушбу психологик ўзгаришларни биринчи бўлиб аниқлаш ва жинойтнинг олдини олиш имкониятига эга энг асосий субъект ҳисобланади.

2. Жамоатчилик тузилмаларининг фаолиятидаги тизимли муаммолар

Бугунги кунда маҳаллаларда «Кексалар маслаҳати» гуруҳлари, хотин-қизлар фаоллари ва жамоатчилик назорати масканлари фаолият юритмоқда. Бироқ уларнинг терроризм ва экстремизмга қарши курашишдаги иштирокини тўлиқ самарали деб бўлмайди. Бунинг асосий сабаблари куйидагилардан иборат:

- **Ахборот узилиши:** Маҳалла фаоллари ёшлар ижтимоий тармоқларда (масалан, Telegram, TikTok, Instagram) қандай диний мазмундаги контентларни истеъмол қилаётганини кузатиш ва таҳлил қилиш бўйича зарур кибер-саводхонликка эга эмаслар.
- **Профилактиканинг расмий хусусияти:** Маҳаллаларда ўтказилаётган тарғибот тадбирлари кўпинча умумий маърузалардан иборат бўлиб, уларда радикал оқимларнинг асл мақсадлари реал ҳаётини мисоллар ва илмий-диний раддиялар орқали очиб берилмаяпти.
- **Ресоциализация муаммоси:** Афв этилган ёки адашиб экстремистик ташкилотларга аъзо бўлиб қолган ва жазони ўтаб қайтган шахсларни жамиятга ижтимоий мослаштиришда маҳалла томонидан кўрсатилаётган кўмак ҳанузгача фақат моддий ёрдам билан чекланиб қолмоқда, улар билан

тизимли психологик-маърифий ишлар етарли эмас.

Тадқиқот натижалари ва таклифлар

Олиб борилган тадқиқотлар, хорижий давлатларнинг илғор тажрибалари ва миллий қонунчилик таҳлили асосида терроризм ва экстремизмга қарши курашишда маҳалла институти иштирокини такомиллаштириш бўйича қуйидаги ташкилий-ҳуқуқий таклифлар илгари сурилади:

1. «Маҳалланинг рақамли хавфсизлик қалқони» тизимини яратиш.

Маҳалла ёшлар етакчилари ва ходимларини Диний ишлар бўйича қўмита ҳамда Ички ишлар вазирлигининг Маълумотлар базаси билан интеграция қилинган махсус мобил платформа билан таъминлаш. Бу орқали тақиқланган диний сайтлар, экстремистик деб топилган материаллар рўйхати реал вақт режимида маҳалла вакилларига етиб боради ва улар аҳоли ўртасида огоҳлантириш ишларини тезкор олиб борадилар.

2. Ижтимоий реабилитация марказлари билан ҳамкорлик алгоритмини қонуний мустаҳкамлаш.

Ўзбекистон Республикасининг «Экстремизмга қарши курашиш тўғрисида»ги Қонунига маҳалла фуқаролар йиғинларининг экстремистик ташкилотлар таъсиридан чиқарилган шахсларни ресоциализация қилиш ва уларни иш билан таъминлаш бўйича мажбуриятлари ҳамда ваколатларини аниқ белгиловчи нормаларни киритиш.

3. Маҳалла тизимида «Фикрга қарши фикр, ғояга қарши ғоя» клубини ташкил этиш.

Жамоатчилик тузилмалари қошида диний уламолар, тажрибали психологлар ва социологларни жалб этган ҳолда интернет орқали ёт ғояларга берилган ёшлар билан деструктив мафкураларга қарши жонли, интерактив мулоқот майдончаларини ташкил этиш лозим.

Хулоса

Хулоса қилиб айтганда, глобаллашув ва рақамли технологиялар асрида терроризм ва экстремизм таҳдидларидан жамиятни, айниқса, ёш авлодни ҳимоя қилиш давлат органлари ва фуқаролик жамияти институтларининг уйғун фаолиятини талаб этади. Маҳалла институти бу курашда нафақат кузатувчи ёки ахборот берувчи тузилма, балки аҳоли онгида барқарор мафкуравий иммунитетни шакллантирувчи, ижтимоий муҳитни соғломлаштирувчи асосий куч сифатида намоён бўлиши лозим. Юқорида таклиф этилган рақамли платформалар ва қонунчиликдаги ўзгаришлар маҳалланинг мазкур йўналишдаги самарадорлигини янги босқичга олиб чиқишга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Тошкент: “Ўзбекистон”, 2023 й.
2. Ўзбекистон Республикасининг «Терроризмга қарши курашиш тўғрисида»ги Қонуни. // Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси,

2000 й., 11-12-сон, 248-модда.

3. Ўзбекистон Республикасининг «Экстремизмга қарши курашиш тўғрисида»ги Қонуни. ЎРҚ-444-сон, 2018 йил 30 июль.
4. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Тошкент: “Ўзбекистон”, 2021. – 464 б.
5. Алимов Р.А. Диний экстремизм ва терроризмга қарши курашишнинг ташкилий-ҳуқуқий жиҳатлари. Монография. – Тошкент: ЖИДУ, 2022. – 185 б.
6. Каримов Н.О. Маҳалла институтининг ижтимоий барқарорликни таъминлашдаги роли: миллий ва хорижий тажриба // Жамият ва бошқарув журнали. – 2024. – №1. – Б. 52-59.
7. Сатторов М.Э. Рақамли маконда экстремистик ғоялар профилактикаси муаммолари // Ҳуқуқий тадқиқотлар журнали. – 2023. – Т. 8. – №5. – Б. 12-19.
8. Neumann, P. R. (2019). Radicalization: Exploring the Context of Extremism and Terrorism. London: I.B. Tauris.
9. Vidino, L. and Marone, F. (2021). The Role of Civil Society in Countering Violent Extremism: European and Central Asian Perspectives. Milan: ISPI Publications.